

14. Про перелік відомостей, які не становлять комерційної таємниці : Постанова Кабінету міністрів України № 611 від 9 серпня 1993 р. // Режим доступу: <http://trackls.narod.ru/stat/stat8.html>
15. Підпригора О.О. Законодавство України про інтелектуальну власність / О. О. Підпригора : Монографія. – Х.: Фірма "Консум", 1997 – С. 162-166.
16. Сляднева Г.О. Право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю та його захист: автореф. дис. ... к.ю.н.: спец. 12.00.04 "Господарське право, господарсько-процесуальне право" / Г. О. Сляднева . – Донецьк, 2005 – С. 4.
17. Шакун В.І. Правові основи підприємницької діяльності / [Шакун В.І., Мельник П.В., Попович В.М. та ін] – К.: Правові джерела, 1997 – С. 626-631.

Рецензент: д.ю.н., старший науковий співробітник Копан О.В.

УДК 343.9

Скригонюк М.І.,

к.ю.н., доцент

Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПЛЕБСОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ КРИМІНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ

Анотація. У роботі в аспекті плебсологічного аналізу як нового методу дослідження у праві зроблена спроба висвітлити істинний стан криміналістики як правової науки в Україні.

Аннотация. В работе в аспекте плебсологического анализа как нового метода исследования в праве сделана попытка познать современное истинное состояние криминалистики как правовой науки в Украине.

Annotation. In the study, an attempt has been made to elucidate a true up-to-date situation in criminalistics as the science of law in Ukraine from the aspect of plebsology analysis having been used as a new method of scientific research in the law.

Проблематика теми. Тематика плебсологічного аналізу нинішнього стану інституту криміналістики як правової науки (з її практичним застосуванням) і навчальної дисципліни в Україні, а рівноцінно й на теренах держав колишнього Союзу РСР, і не тільки, питання доволі актуальне, тим більше у світлі захисту прав та свобод людини. Окрім того, актуальність дослідження модерного стану криміналістики в Україні, під кутом зору плебсологічного аналізу, має також особливу значущість в аспектах: демократизації суспільства; боротьби зі злочинністю, і звичайно ж побудови у республіці істинної, а не декларованої правової держави. Є важливим одночасно зауважити, що об'єктивне (всебічне, повне, глибоке і правдиве) науково-правове пізнання сучасного стану криміналістики в Україні можливе лише за умови, якщо відповідний об'єкт дослідження як системно утворений цілий, а не уявний компонент буде підданий ретельному плебсологічному аналізу. Щоправда йдеться не про відомий

науковий розклад криміналістики у повновекторному дефініційному варіанті на складові елементи структури (цілого на частини), а стосовно тієї її оцінки – стану даного інституту й перспектив його розвитку, що відповідає реальній дійсності. Рівночасно зазначимо, що питання плебсологічного аналізу будь-якого об'єкту дослідження – це новий метод пізнання у правовій науці, який ґрунтується на дотриманні принципів: природної закономірності; історичної справедливості; повноцінної об'єктивності; розумного гуманізму; логічної обґрунтованості; структурного функціоналізму та ін. і має своєю метою сприяти встановленню тієї сутності предмету, що існує незалежно від людської свідомості.

Тому *метою* даної статті є плебсологічний аналіз сучасного стану криміналістики в Україні.

Викладення основного матеріалу. Буде доречним зауважити також, що плебсологія (лат. *plebs* — народ, юрба, гр. *logos* — вчення) – сьогодні це інтегральна система філософсько-правових поглядів у формі окремого напрямку філософії права і нова міжгалузева суспільно-правова наука. Об'єктом вивчення плебсології є масова участь мудрого простонароду та інших соціальних і національних груп, як і всього українського народу та усіх народів світу, в право-державотворчих та других позитивних і негативних природно-соціальних процесах, у тому числі глобалізмі і антиглобалізмі, фінансово-економічних, політичних системах і кризах, так само й світових, різного виду виборах, плебісцитах, рівночасно про захист: природи; прав та свобод людини і громадянина; гендерної рівності; сім'ї; національних та соціальних груп; рідної національної, а також справедливої інтернаціональної державності; мов, культур та ін., з метою боротьби за мир та побудови, з дотриманням принципу національної державності, світового класичного громадянського суспільства. У сумарному варіанті доцільно констатувати, що об'єктом вивчення плебсології як міжгалузевої правової науки є інтегральні природно-правові та соціально-правові протиріччя суспільного життя, що виникають між державою (органами її влади) і людиною, а отже, основною масою населення.

Втім, уся архізначущість зазначеної тематики пізнання в узагальненому варіанті аргументується наступним чином. У кінці ХХ ст, за одним із законів плебсології, Союз РСР розпався як тоталітарна держава. Однак саме в політичну добу названого тоталітарного режиму відбувся активний розквіт як теорії, так і практики криміналістики. У результаті криміналістика трансформувалася в повноцінну правову науку, яка мала (і продовжує мати й сьогодні) безпосередній зв'язок з широкогалузевою правоохоронною та судовою діяльністю. Згодом, реальні і формальні правонаступники Союзу РСР – країни, що лише на декларативних правах республік входили до означеного (економічної і політичної самостійності не мали) від імені своїх народів (громадян усіх національностей) у встановленому міжнародною практикою звичаєвому право-

державотворчому порядку проголосили про свою незалежність і в основному визначили європейський курс соціального розвитку.

З зазначеного логічно випливає, що Український народ успадкував теоретико-практичні криміналістичні знання як надбання окремої наукової галузі. З цього приводу можливо наводити найрізноманітніші аргументи. Але звичайно ж одним з головних у відповідному контексті є начеб-то той умовивід, що криміналістичні знання потрібні лише державі-імперії і тільки. Такої думки притримується дехто з українських політиків і нині. Втім, заперечуючи означеному наголосимо, що: по-перше, колишнє як досконале, інколи навіть й зруйноване, завжди має авторитет у порівнянні з модерним; по-друге, останнім часом під прапорами гуманності, прогресу, демократії та євроінтеграції, а також, під доктриною того ж модерного, активно триває процес глобалізації земного світу, в тенетах якого, до-речі, зухвало порушуються віковічні права та свободи людини. Природно, що в даному разі слід розуміти скоєння найрізноманітніших злочинів, у тому числі, проти: основ національної безпеки; життя та здоров'я особи; волі, честі та гідності; статевої свободі та статевої недоторканості; власності; довкілля та ін. Є важливою також і та обставина, що з проголошенням незалежності України, а фактично за 20 років існування української державності щорічна кількість скоєних злочинів невинно зростає. Крім того, в Україні як і світовій «злочинній практиці» виникли нові види злочинності, наприклад кібер(комп'ютерна) злочинність. Так, за оцінками Інтерполу, оголошеними на VI засіданні Робочої групи зі співробітництва правоохоронних органів держав Центральної та Східної Європи (Мюнстер, 28-30 серпня 2000 р.) з питань боротьби з комп'ютерною злочинністю, прибутки комп'ютерних злочинців у світі посідають третє місце після доходів наркоділків та нелегальних постачальників зброї [3].

Ми вважаємо, що криміналістика – це правова наука (а не галузь права) про характеристики злочинів, що сприяють їх розкриттю і розслідуванню: про сліди злочинів - закономірності їх виникнення, фіксації, збирання (вилучення), дослідження і використання та реєстрації, відповідну техніку, а також криміналістичну тактику й методику, що реалізується з урахуванням наукових рекомендацій та чинного кримінально-процесуального законодавства, спеціальних знань інших наук, слідчої практики. Отже, як вбачається з даного визначення криміналістика вбирає у себе усю сукупність її систематизованих елементів. А оскільки криміналістика поки що, на жаль не є, галуззю права, а лише правовою наукою, то її структура традиційно являє собою цілісну систему знань з загальнотеоретичних питань; криміналістичної техніки; криміналістичної тактики; методики розслідування окремих видів і груп злочинів.

Необхідно зазначити, що процеси глобалізації, міграції, євроінтеграції, розвитку нових технологій своєрідно впливають на поступове переформатування структури криміналістики в Україні. Наприклад, у даний час у криміналістичній як науково-правовій сфері явно

набувають розвитку такі нові напрями як біометрія, криміналістичне вибухознавство, криміналістична фізіогноміка проводить А.В. Кишков – працівник навчально-криміналістичної лабораторії юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (КНУ) та ін. Окрім того, у якості самостійного, абсолютно нового розділу криміналістики учені Росії, а в окремому випадку і в Україні формують таку її нову галузь як «організація розкриття і розслідування злочинів».

Саме завдяки практичним потребам нотаріального процесу на кафедрі «Правосуддя» юридичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка запроваджується читання нового спецкурсу «Криміналістичне забезпечення нотаріальної діяльності». З аналогічних причин знаходить також пояснення питання розроблення в Україні навчальних програм щодо криміналістичного забезпечення адвокатської діяльності, та криміналістичного забезпечення діяльності державної виконавчої служби та ін. Заслужують на особливу увагу також пропозиції професора І.І. Котюка щодо впровадження в Україні новітньої криміналістичної концепції, відповідно до якої криміналістика як правова наука – це всього лише компонент зі сфери теорії судового пізнання. Тепер щодо застосування криміналістичних знань у щоденній практиці буття кожної людини. Україна приєдналася до впровадження так званих біометричних паспортів, йдеться про перелік біометричних даних, які будуть міститися на чіпі електронних закордонних документах.

Таким чином, криміналістичні знання дозволяють не тільки своєрідно забезпечити виконання завдань кримінального судочинства, але й суттєво сприяють встановленню правової значимості будь-якої події, причім незалежно від її орієнтирів на певну галузь права. З плебсологічного погляду, на сучасному етапі розвитку Української держави суттєво збільшилися соціальні потреби на залучення криміналістичних знань до процесу боротьби зі суспільним злом. Це стосується як сфери науки, так і практичної життєдіяльності, соціуму, зокрема, у всіх видах судочинства, а також у діяльності щодо гарантування особистої безпеки та ін. Є достатньо зрозумілим, що криміналістика виконує і певні спеціальні завдання: 1) вивчення закономірностей слідоутворення, збору та використання доказової інформації; 2) вивчення практики розкриття й розслідування злочинів, зокрема: досвід і новації інших держав; 3) вироблення теоретичних основ діяльності щодо виявлення, збирання, дослідження й використання доказової інформації; 4) напрацювання практичних рекомендацій технічного і методичного характеру; 5) розроблення заходів і засобів попередження злочинів [1, с. 14].

Безумовно, що тематиці криміналістики в Україні приділяється належна науково-практична увага. Так, останніми роками у світ вийшли нові підручники з криміналістики за авторством П.Д. Біленчука (2001), М.І. Скригонюка (2005), М.В. Салтевського (2008), В.Ю. Шепітька (2008), І.І. Когутича (2008), Т.В. Варфоломєєвої, В.Г. Гончаренка, В.І. Боярова (2011) та ін. Майже щорічно в Україні з криміналістичної тематики

проводяться Всеукраїнські та міжнародні науково-практичні конференції. Не рідко криміналістична тематика інтерпретується у поєднанні з питаннями кримінального права і процесу. Зокрема, 8 жовтня 2010 р. на базі Одеського національного університету за участю інших навчальних закладів було проведено Другу міжнародну науково-практичну конференцію «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики». А 25-26 листопада 2010 р. у м. Харкові на базі Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, спільно з Інститутом вивчення проблем злочинності Національної академії правових наук України було проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Криміналістика XXI століття».

Можливо побіжно резюмувати, що у плебсологічному світосприйнятті сучасний стан криміналістики, у контексті захисту прав та свобод людини в Україні, майже на 90 відсотків є незаконним соціальним явищем, а особливо під кутом зору практичної діяльності. Це стосується майже кожної галузі (розділу) криміналістики: 1) криміналістичної техніки (відібрання відбитків пальців рук, зокрема, з застосуванням дактилоскопічної фарби (у тому числі. з пальців рук невідомого трупа)); 2) криміналістичної тактики (застосування тактичних прийомів і тактичних операцій та ін.); 3) організації розкриття і розслідування злочинів (висунення слідчих версій, системи криміналістичної реєстрації та ін.); 4) методики розслідування окремих видів і груп злочинів (названа також не передбачена у чинному КПК України). І це тому, що правове врегулювання сфери криміналістичних відносин на законодавчому рівні вирішене тільки частково. Зокрема, кримінально-процесуальним законодавством в межах процесу розслідування злочинів передбачене лише фотографування (ст. ст. 85, 191, 194, 195 КПК України), звукозапис (ст. 85-1 КПК України), кіно- і відеозапис (ст. 85-2 КПК України). Окрім того, на законодавчому рівні врегульовані також питання судово-експертної діяльності (Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII).

Суттєвим недоліком криміналістики є той факт, що її теоретичні принципи, правила і рекомендації, а також вчення, в основному базуються не на слідчій чи судовій практиці, а на запозиченні різнопланових теоретичних догм. Це стосується, наприклад, методики розслідування злочинів.

Криміналістика в Україні, завдяки колу її провідних фахівців-теоретиків, характеризується явними ознаками консерватизму. Це, зокрема, можливо підтвердити фактами негативного сприйняття окремими авторитетними науковцями зі сфери криміналістики нових навчальних посібників та підручників з відповідного напрямку знань. Йдеться про рекомендований Міністерством освіти і науки України підручника «Криміналістика» за авторством М.І. Скригонюка. Щоправда у підручнику все ж таки запропоновані окремі новації (терміни і поняття): алібі процесуальне; втинок (обріз); допит віч-на-віч (очна ставка); звичаєва

криміналістична тактика; зруд (з – злочинне, р – руйнування, де – деструкція) матеріальних предметів (злом); індивідуальна каліграфія; кілер- овпсій; неусвідомлюваний побутовий гіпнотичний вплив; криміналістична копія (гіпсові та інші зліпки); мавикзія; псевдонім процесуальний; розборсання (розборки); слідовий вібавід (слідова картина); суб'єкт криміналістичної діяльності; учасник криміналістичної діяльності [2].

Іншим доказом того ж психологічного характеру на підтвердження консервативності криміналістики є події, пов'язані з захистом В.П. Корж дисертації на здобуття вченого ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 - кримінальний процес і криміналістика, судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Так, у 2003 році науковець В.П. Корж публічно захистила докторську дисертацію на тему «Теоретичні основи методики розслідування злочинів, скоєних організованими злочинними утвореннями у сфері економічної діяльності» у спеціалізованій Вченій раді юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. І тільки у липні 2007 року постановою Жовтневого районного суду м. Харкова було поновлене право В.П. Корж на отримання наукового ступеня доктора юридичних наук.

З викладеного можливо зробити побіжний висновок, що криміналістика є наукою елітарною, а відповідно, з цілком закономірних причин обмеженою для широкого кола. У зазначеному форматі буде доречним наголосити й на деякі європейські концептуальні криміналістичні аспекти. Так, відповідно, до принципів так званого Болонського освітнього процесу вищі навчальні заклади європейських держав мають такий спільний напрям підготовки бакалаврів та магістрів, в основу якого покладено набування студентами всього лише системи університетських знань. Криміналістичні ж знання вважаються спеціальними і набуваються окремо уповноваженими на те групами осіб виключно для правоохоронної системи і тільки. Це означає, що на Заході криміналістика є «закритою» наукою і для широкого студентського загалу, який пізнає юриспруденцію, не викладається. Буде доцільним також констатувати, що відома криміналіст А. з Києва, влітку 2010 р., побувала в США, а також деяких державах Європи. У спілкуванні з нею відповідальні працівники закордонних правоохоронних структур неодноразово заявляли, «що у нас ви змогли б заробляти солідні грошові суми». У даному разі є доцільним зауважити, що по справжньому магістру права будуть не зайвими і поглиблені знання з криміналістики, а не тільки з філософії, філософії права, а також різногалузевих правових та супутніх їм наук. У цьому контексті буде доречним навести приклад з власної слідчої практики (автор впродовж дев'яти календарних років працював на посаді слідчого районної прокуратури) працював у слідчих групах прокуратури Союзу РСР та Генеральної прокуратури України. У січні-лютому 1992 р. у кримінальній справі, порушеній за фактом виявлення в одному з

райцентрів Черкащини, з ознаками насильницької смерті Б., участь у якості захисника брала адвокат К., випускниця 1989 юридичного факультету Київського державного університету ім. Т. Шевченка р. З пасивної поведінки захисника К. (а вона захищала обвинуваченого Т.) було очевидним, що адвокат не має достатніх ні процесуальних, ні криміналістичних знань. Буквально через 3 роки мені довелося вдруге у якості слідчого, в процесі розслідування іншого злочину, спілкуватися з адвокатом К., яка в порядку, встановленому законом здійснювала захист прав і законних інтересів підозрюваного, а згодом й обвинуваченого О. Вимушений визнати, що тепер адвокат К. більш якісно виконувала свої обов'язки захисника і в кримінально-процесуальному, і в криміналістичному розумінні. Виникає цікаве запитання, К. здобула належні криміналістичні знання в процесі навчання в університеті, але не мала досвіду реалізувати їх як захисник, чи навпаки достатніх криміналістичних знань під час навчання в університеті К. не здобула? Ми вважаємо, що друга частина пропонованого читачеві запитання і є об'єктивною відповіддю на нього.

Висновки. Резюмуючи викладене, у контексті плебсологічного аналізу сучасного стану криміналістики в Україні, слід констатувати наступне. Якщо проаналізувати у плебсологічному світосприйнятті структуру криміналістики ту її концептуальну сутність через призму відповідних завдань то виявиться, що означена наділена такими основними ознаками:

1. Криміналістика потребує динамічного розвитку. Адже у КК України законодавець сформатував нові злочини. (наприклад, торгівля людьми); проте криміналістичне забезпечення методики розслідування відповідних злочинів відсутнє. Також відсутнє методичне забезпечення розслідування інших окремих груп злочинів.

2. Питання застосування криміналістичних знань потребує правового врегулювання;

3. Модерна якість криміналістики можлива за умови синтезу справжніх наукових знань;

4. Слід змінити підходи до статистичного обліку подій, що мають юридичне значення, у тому числі злочинності. Наприклад, впродовж 2009 року в Україні зникло 10 тис. осіб, з них знайдено 4 600 осіб. Виникає запитання – А де ж інша частина зниклих? Зокрема, 5 400 осіб. За фактами їх зникнення кримінальні справи не порушувались.

Використані джерела:

1. Когутич І.І. Криміналістика / І. І. Когутич : Курс лекцій.- К.: Атіка. 2008. – 888 с.
2. Скригонюк М.І. Криміналістика / М. І. Скригонюк : Підручник.- К.: Атіка. 2007. – 496 с.
3. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>

Рецензент: к.ю.н., професор Литвин О.П.